

*Alexandru BEJENARU**

MANOIL GRECUL, TEODORYK BUCZACKI ȘI IMPLICAREA LOR ÎN RELAȚIILE MOLDO-POLONEZE

Manoil Grecul, Teodoryk Buczacki and Their Involvement in Polish- Moldavian Relationships

Abstract: In the following study the main point of discussion represents the roles of Manoil Grecul (the pârcălab of Hotin fortress between 1438-1455) and Teodoryk Buczacki (the castellan and starosta of Kamieniec between 1442-1455 and one of the most influent Polish nobles in Podolia) in the relationships between the Kingdom of Poland and the Moldavian Principality during the middle of 15th century. Both officials would become key-figures in the Polish-Moldavian contacts, because of the internal political struggle in Moldova and of the circumstances of Władysław III Warneńczyk's reign (1434-1444) and the following interregnum in Poland.

The roles of the parkalab of Hotin and of the starosta of Kamieniec rose significantly during this phase of Polish-Moldavian relationships. In the case of Manoil Grecul, it happened after 1442, when he sided with Iliăș I and his sons, Roman II and Alexandru II (who secured their refuge in Podolia) and became one of the most important Moldavian officials of his time. He even managed to keep his new rank during the following reigns of Petru Aron and Ștefan cel Mare. In the case of Teodoryk Buczacki, the lowered interest of Polish Royalty towards the situation at the south-eastern borders of the Kingdom allowed the starosta of Kamieniec to become the main intermediary between the princes of Moldova and the Polish central authorities. This moment predetermined all interventions of Teodoryk Buczacki in the political fights for the Moldavian throne in the following years, collaborating with the pro-Polish factions and the pârcălab of Hotin.

Keywords: Moldavian Principality, Polish-Moldavian relationships, Manoil Grecul, Teodoryk Buczacki.

* Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău; alexmac9511@gmail.com.

*

În această studiu vom pune în discuție rolurile pârçălabului Hotinului Manoil Grecul și starostelui Cameniței Teodoryk Buczacki în evoluția relațiilor dintre Țara Moldovei și Regatul Poloniei de la mijlocul secolului al XV-lea. Acțiunile celor două personalități în întreținerea relațiilor bilaterale moldo-polone vor fi prezentate ținând seama de contextul evoluțiilor interne ale celor două state și specificul diplomației lor în perioada respectivă.

Manoil Grecul era unul dintre demnitarii activi ai Țării Moldovei în perioada anilor '30-'60 ai sec. al XV-lea. Din puținele informații despre originile sale, se cunoaște că Manoil era fiu de protopop de etnie greacă și posibil a avut parte de o instruire demnă originii sale sociale. Figurând în actele domnești în calitate de membru al sfatului domnesc din 1436 și în calitate de pârçălab al Hotinului din 1438,¹ demnitarul s-a remarcat prin serviciul său neîntrerupt în această cetate până în 1455, ceea ce reprezintă în sine un argument al capacităților sale personale de a se menține pe această funcție în contextul izbucnirii luptelor pentru putere dintre moștenitorii lui Alexandru cel Bun.

Teodoryk Buczacki a fost unul din cei mai înstăriți nobili polonezi din întreaga Podolie, deținând funcțiile de castelan al Cameniței (1442-1455) și staroste general al Podoliei (1442-1455).² Castelanul în Polonia în acele timpuri era văzut ca un asistent al voievodului și era considerat ca cel mai prestigios titlu după cel al voievodului. Poziția starostelui general acorda largi funcții administrative în Camenița și în întregul voievodat, printre care controlarea activităților voievodului și altor staroste, dar și dreptul de a acorda proprietăți funciare regale în numele monarhului.³ Cât despre însăși Teodoryk Buczacki, acesta era unul din reprezentanții de seamă ai clanului Buczacki, membrii căruia au deținut mai multe funcții importante atât în Podolia, cât și în Rusia Haliciană⁴ și Pocuția. Momentul decisiv al carierei lui Teodoryk Buczacki a fost obținerea din partea regelui Vladislav al III-lea pe 29 septembrie 1442 al funcției de staroste general al Podoliei pentru 3000 de grivne poloneze.⁵

¹ Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Epoca lui Ștefan cel Mare. Oameni, destine și fapte*, București, 2004, pp. 133-134.

² Виталий Михайловський, *Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст.* – К.: Темпора, 2012, с. 121.

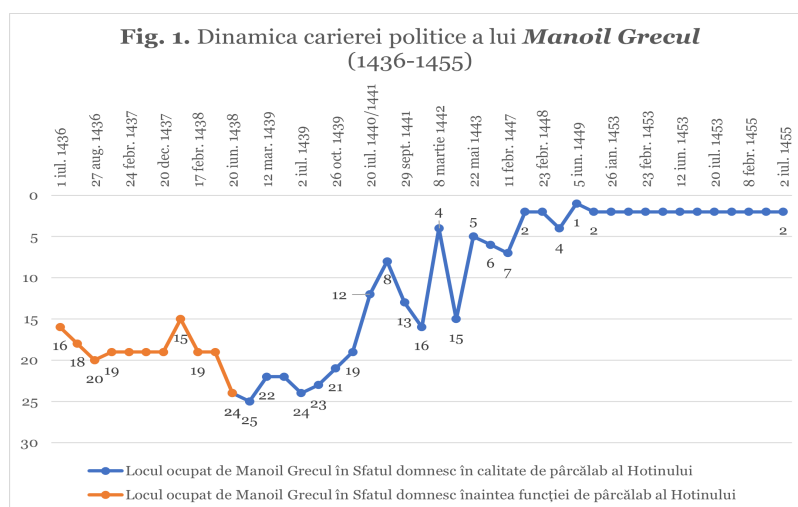
³ Микола Крикун, *Подільське воєводство у XV-XVIII століттях: Статті і матеріали*, Львів, 2011, с. 16, 21, 115-116.

⁴ Constantin Rezachevici, *Magnații Buczacki-Jazlowiecki și Moldova în secolele XV-XVI și ramura necunoscută a acestora, boierii moldoveni Buceați*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 3-4, 2006, p. 21.

⁵ Виталий Михайловський, *op.cit.*, pp. 107-108, 129-130.

Anii 1442-1455 au constituit o perioadă a implicațiilor active din partea lui Manoil Grecul și Teodoryk Buczacki în relațiile moldo-polone. Acest fenomen are loc în contextul agravării luptelor politice interne din Moldova pentru tronul țării, dar și orientarea predominant antiotomană a domniei regelui polonez Vladislav al III-lea. Istoricul ucrainean V. Mihailovschii remarcă lipsa în acea perioadă a resurselor materiale suficiente a Coroanei Poloneze pentru a realiza în paralel o politică activă paralelă la hotarele sale estice. În aceste condiții, puterea regală a delegat gestionarea relațiilor cu puterile din regiunea nord-pontică funcționarilor săi de frontieră. Faptul dat i-a permis lui Teodoryk Buczacki în calitate de staroste general al Podoliei să obțină un *carte blanche* în raporturile cu domniii Moldovei, devenind arbitru în luptele претендентilor la tron.⁶

Primii sub protecția starostelui Podoliei a trecut Iliș I împreună cu familia sa și cercul său apropiat de persoane. Printre martorii actului de danie din 22 mai 1443 al curții domnești de la Volhoveț în favoarea lui Buczacki figurează totodată și Manoil de Hotin.⁷ Din acel moment se observă destul de clar tendința ascensiunii politice a lui Manoil Grecul spre cele mai înalte locuri din Sfatul domnesc, așa cum poate fi observat în **Fig. 1***.

Realizată în baza mențiunilor lui Manoil Grecul și a pozițiilor ocupate de către el printre martorii actelor domnești în perioada anilor 1436-1455, diagrama de mai sus prezintă mai detaliat dinamica carierei politice a demnitarului atât înainte, cât și după obținerea funcției de pârcălab al Hotinului. În primul rând, remarcăm că

⁶ Виталий Михайловський, *op.cit.*, c. 139, 143; Constantin Rezachevici, *op.cit.*, p. 22.

⁷ *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. Volumul I (1384-1448)*, coord. Constantin Cihodaru, Ioan Caproșu și Leon Șimanschi, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, doc. 231, pp. 326-327 (în continuare, se va cita DRH, A, I ...).

numirea sa în această funcție nu a modificat imediat statutul său, păstrând relativ aceleași poziții în a doua jumătate a membrilor Sfatului domnesc. Dacă oscilațiile semnificative a locului ocupat de Manoil Grecul în Sfatul domnesc între anii 1440-1442 se datorează în mare parte creșterii rivalității politice interne dintre Iliăș I și Ștefan al II-lea, atunci după 22 mai 1443 se observă destul de clar tendința spre ocuparea pozițiilor politice de frunte în Sfatul domnesc, pârcălabul Hotinului trecând pentru mult timp în tabăra lui Iliăș I și a susținătorilor săi. Intenția declarată a fostului domn al Moldovei de a-și recupera tronul nu și-a atins scopul propus. Tentativa lui Iliăș în anul 1444 de a lua revanșa împotriva fratelui său, Ștefan al II-lea, suferă eșec, forțându-l pe fostul voievod să se retragă iarăși sub protecția clanului Buczacki, murind în 1448.⁸

Între alți candidați, pe care i-a susținut Teodor Buczacki și Manoil Grecul, s-au numărat și fiii lui Iliăș, Roman al II-lea și Alexandru al II-lea. Pe timpul acestor domni, pârcălabul Hotinului figura pe locurile de frunte în sfatul domnesc.⁹ În perioada scurtei domnii a lui Roman al II-lea în Moldova, episodul actului din 23 februarie 1448 semnat la Colomeea prezintă în mod evident faptul cooperării domnului Moldovei cu pârcălabul de la Hotin și influentul staroste al Podoliei. Conform acestui document, Teodoryk Buczacki a primit mai multe sate pentru serviciile acordate familiei domnului Moldovei, iar Manoil era prezent în rândurile martorilor actului semnat.¹⁰

După moartea prematură a lui Roman al II-lea tot în 1448, Manoil a continuat să-l susțină pe fratele mai mic al domnului decedat, Alexandru al II-lea: toate tentativele acestuia de a lua tronul din mâinile lui Bogdan al II-lea și Petru Aron pe cale militară își vor avea originea anume din cetatea Hotinului, controlat de către longevivul dregător al acestuia.¹¹ Cât despre Teodoryk Buczacki, tentativa sa de a juca pe contradicțiile dintre Alexandru al II-lea și alți pretendenți la tron prin încheierea la 2 decembrie 1449 a unui contract de tip vasalic cu Bogdan al II-lea nu a cunoscut o dezvoltare din cauza intervenției lui Alexandru al II-lea pe lângă vărul său, regele Cazimir al IV-lea al Poloniei. După insuccesul campaniei militare

* **Fig. 1** a fost elaborată în baza mențiunilor lui Manoil Grecul din volumele de documente *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. Volumul I (1384-1448)*, coord. Constantin Cihodaru, Ioan Caproșu și Leon Șimanschi, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975; *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. Volumul II (1449-1486)*, coord. Leon Șimanschi, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976.

⁸ Constantin Rezachevici, *op.cit.*, p. 22.

⁹ Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *op.cit.*, pp. 136-137.

¹⁰ DRH, A, I, doc. 275, pp. 390-391.

¹¹ Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *op.cit.*, pp. 136-138.

împotriva lui Bogdan al II-lea în 1450, starostele Podoliei nu va mai interveni activ pe malul drept al Nistrului.¹²

Anul 1455 a simbolizat sfârșitul implicațiilor lui Teodoryk Buczacki și Manoil Grecul în relațiile bilaterale moldo-polone. Starostele general al Podoliei a decedat la începutul acestui an. După pierderea tronului la 25 martie 1455, Alexandru al II-lea s-a retras la Cetatea Albă, unde a fost otrăvit în august al aceluiași an. În coincidență, pe data de 29 august apare prima mențiune a noului pârcălab al Hotinului, Sin.¹³ Manoil Grecul a reușit totuși să păstreze poziția sa înaltă în Sfatul domnesc pe lângă Petru Aron și, mai târziu, Ștefan cel Mare,¹⁴ fără a se întoarce vreodată la funcția de pârcălab al Hotinului.

Analizând episoadele intervențiilor lui Manoil Grecul și Teodoryk Buczacki în evoluțiile politice interne din Moldova între anii 1442-1455, putem formula următoarele observații:

- Manoil Grecul s-a poziționat în calitate de membru activ și mai târziu lider al partidei pro-poloneze din rândurile boierimii Moldovei, devenind un jucător valoros pentru orice candidat, care miza pe sprijinul polonez
- Datorită delegării prerogativei de a gestiona raporturile Poloniei cu vecinii săi sud-estici, Teodoryk Buczacki în anii 1442-1455 a jucat rolul de intermediar al relațiilor moldo-polone, interacționând cu principalii candidați la tronul Țării Moldovei
- Este destul de posibil, că Manoil Grecul și Teodoryk Buczacki au colaborat activ împreună. În favoarea acestei observații vine atât vecinătatea Hotinului și Cameniței, cât și prezența lui Manoil la Buczacz pe 22 mai 1443 și la Colomeea pe 23 februarie 1448, confirmând existența unor contacte directe între pârcălabul de Hotin și starostele Podoliei.

În concluzie, Manoil Grecul și Teodoryk Buczacki au devenit în mod similar figuri-cheie a relațiilor moldo-poloneze din mijlocul secolului XV, datorită contextului luptei pentru putere în Moldova și a specificului politicii externe poloneze în anii domniei lui Władysław III și a interregnumului din Polonia.

Prin susținerea în luptele politice interne din Moldova a lui Iliăș I și a fiilor săi, Roman al II-lea și Alexandru al II-lea, ambii demnitari din Hotin și Camenița s-au transformat în intermediatori pe de o parte și cealaltă a relațiilor moldo-poloneze la acel moment, posibil chiar interacționând frecvent unul cu celălalt

¹² Constantin Rezachevici, *op.cit.*, p. 22.

¹³ *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. Volumul II (1449-1486)*, coord. Leon Șimanschi, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, doc. 52, pp. 74-76.

¹⁴ Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Epoca lui Ștefan cel Mare. Oameni, destine și fapte*, București, 2004, p. 140-141.

În pofida faptului că membrii clanului Buczacki vor mai juca încă câteva decenii rolul de intermediar activ în relațiile dintre Țara Moldovei și Polonia, influența lor nu va mai atinge același nivel în intensitatea sa, cum a fost cazul în anii vieții lui Teodoryk Buczacki. Perioada dregătorilor de frontieră, care au servit în calitate de puternici intermediari ai relațiilor moldo-polone, s-a terminat odată cu stabilizarea situației interne din Moldova și domnia regelui Cazimir al IV-lea în Polonia.